

Archeologisch bureauonderzoek

**Schalm 5, Renswoude,
gemeente Renswoude (UT).**

december 2022

Versie 1.1 (concept)

In opdracht van:
Teus' Advies

Colofon

v3.1

Laagland Archeologie Rapport 1025

Archeologisch bureauonderzoek Schalm 5 te Renswoude, gemeente Renswoude (UT)

Auteur: Jeroen Wijnen en Ronny Kost

In opdracht van: Teus' Advies

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept

Controle: E.W. Brouwer

Autorisatie: E.W. Brouwer

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F-G
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 75251876

© Laagland Archeologie BV, Almelo, december 2022

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in december 2022 een Archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd aan de Schalm 5 te Renswoude. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de bouw van nieuwe woningen.

Het onderzoek is uitgevoerd conform het protocol SIKB KNA 4002.

Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Op basis van het bureauonderzoek ligt het plangebied in een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden. Tussen 2750 v. Chr. en 1500 v. Chr. is het plangebied bedekt geraakt met veen. Het veenpakket kon zich handhaven tot in de Late Middeleeuwen. De bodem bestaat grotendeels uit gooreerdgronden, duidend op een natte omgeving. In historische tijden (vanaf circa 1832) werd het terrein omschreven als bosgebied tot halverwege de 20^e eeuw toen er bebouwing kwam. Voor archeologische resten uit het Laat-Paleolithicum tot het Neolithicum geldt een middelhoge verwachting. Voor archeologische resten uit de Bronstijd tot Nieuwe Tijd geldt een lage verwachting.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek worden archeologische resten verwacht. De geplande bodemingrepen zullen deze resten zeer waarschijnlijk aantasten. We adviseren daarom vervolgonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek.

De implementatie van dit advies is in handen van de bevoegde overheid, de gemeente Renswoude. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door haar deskundige, Omgevingsdienst Regio Utrecht (ODRU).

Mochten tijdens werkzaamheden op enig moment onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

Samenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding onderzoek	5
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	5
1.3 Administratieve gegevens	6
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	8
1.5 Geplande verstoring	9
1.6 Gemeentelijk beleid	9
1.7 Onderzoeksdoel	9
2 Inventarisatie	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	10
2.3 Archeologie	13
2.3.1 Bekende archeologische waarden	13
2.3.2 Waarnemingen	13
2.3.3 AMK-terreinen	13
2.3.4 Gemeentelijke verwachtingskaart	13
2.3.5 Eerder archeologisch onderzoek	13
2.4 Historie	16
3 Conclusie en verwachtingsmodel	22
3.1 Conclusie	22
3.2 Verwachtingsmodel	22
3.3 Advies	23
literatuur	24
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	26
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	27
BIJLAGE 3 Geomorfologische kaart	28
BIJLAGE 4 Actueel Hoogtebestand Nederland	29
BIJLAGE 5 Gemeentelijke archeologische verwachtingskaart	30
BIJLAGE 6 Bodemkaart	31
BIJLAGE 7 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen	32
BIJLAGE 8 Verklarende woordenlijst	33

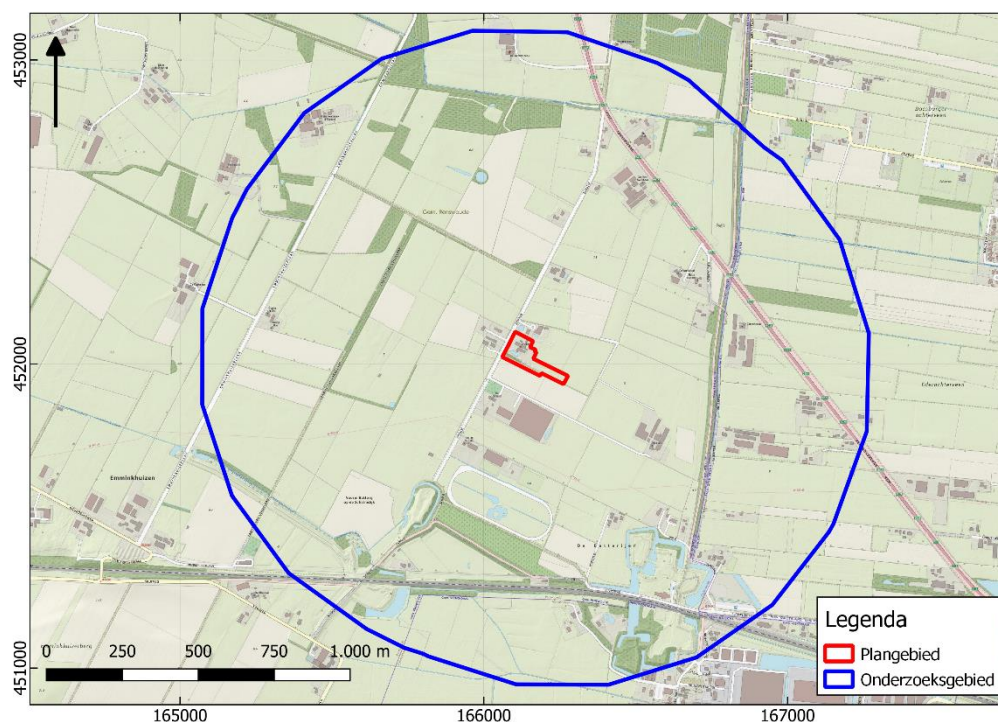
HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande bouw van nieuwe woningen aan de Schalm 5 te Renswoude, gemeente Renswoude (UT). Hiertoe is een bestemmingsplanwijziging vereist. De gemeente Renswoude heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied betreft de Schalm 5 in Renswoude, gemeente Renswoude (UT), zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied. Bron: pdok.nl

Het plangebied heeft een omvang van ca. 1,2 ha. Voor een beter begrip van de bodemkundige omstandigheden en de archeologie van de planlocatie is een groter gebied bestudeerd. Een zone van 1000 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied'.

1.3 ADMINISTRatieve GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Utrecht
Gemeente	Renswoude
Plaats	Renswoude
Beheerder/eigenaar grond	-
Toponiem	Schalm 5
Kadastrale perceelnummer(s) ¹	RWD01-G-1027
Laagland Archeologie projectnummer	RESC221
Datum conceptrapportage	22-12-2022

¹ kadastralekaart.com

Datum definitief rapport	
XY-coördinaten	N: 166104/452102
	O: 166277/451960
	Z: 166262/451933
	W: 166060/452023
Kaartblad ²	32G
Oppervlakte/lengte Plangebied	ca. 1,2 ha
Datering	
Complextype	
Onderzoeksmeldingsnr	5313076100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Archeologisch bureauonderzoek
Datum begin veldonderzoek	n.v.t.
Datum eind veldonderzoek	n.v.t.
Opdrachtgever	Teus' Advies
Goedkeuring bevoegde overheid	nog niet beoordeeld
Bevoegde overheid	Gemeente Renswoude
Adviseur namens bevoegde overheid	Omgevingsdienst Regio Utrecht (ODRU)
Beheer documentatie	E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F-G 7602 RG Almelo 06 40 61 85 50
Projectleider/opsteller onderzoek	Jeroen Wijnen jeroen.wijnen@laaglandarcheologie.nl

Tabel 1. Objectgegevens.

² www.imergis.nl/htm/opentopo800.htm

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel bebouwd met een voormalige boerderij met aanbouw en bijgebouwen. Het terrein bevat voor zover bekend geen kelders of andere ondergrondse kunstwerken en er zijn geen historisch waardevolle bouwwerken in het plangebied aanwezig.³

Het plan is om de huidige bebouwing te slopen en drie nieuwe woningen en een bijgebouw te realiseren. De opzet van deze woningen is gebaseerd op de inrichting van een boeren erf: een hoofdgebouw met bijgebouwen. De woningen betreffen het hoofdgebouw en twee van de 'bijgebouwen': een 'schuurwoning' en een woning in de vorm van een schaapskooi.⁴

De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend. Onderstaande afbeelding toont de huidige en de gewenste nieuwe situatie.

Afbeelding 2. Huidige situatie (links) en nieuwe situatie (rechts). Bron: pdok.nl.

³ bron: gemeentelijke monumentenlijst

⁴ bron: Ruimtelijke onderbouwing herontwikkeling Schalm 5 Renswoude

1.5 GEPLANDE VERSTORING

De ingrepen vinden plaats binnen het plangebied. Dit plangebied heeft een oppervlakte van ca. 1000 m². De diepte van de geplande verstoring reikt vermoedelijk overwegend niet dieper dan ongeveer 100 cm -mv. Rioleringsbuizen kunnen dieper aangelegd worden.

1.6 GEMEENTELIJK BELEID

De gemeente Renswoude heeft haar archeologiebeleid vastgesteld in het bestemmingsplan. Hierin is een dubbelbestemming opgenomen voor het archeologiebeleid.

Voor het noordelijke deel van het plangebied geldt de dubbelbestemming Waarde Archeologie 2. Hierbij is archeologisch onderzoek noodzakelijk wanneer het gezamenlijke oppervlak van de verstoringen groter is dan 100 m² en dieper dan 40 cm -mv. Voor het zuidelijke deel van het plangebied geldt de dubbelbestemming Waarde Archeologie 3. Hierbij is archeologisch onderzoek noodzakelijk wanneer het gezamenlijke oppervlak van de verstoringen groter is dan 1000 m² en dieper dan 40 cm -mv.

De omvang van de geplande verstoringen overschrijdt de dubbelbestemming Waarde Archeologie 2 en Waarde Archeologie 3 overschrijden de vrijstellingsgrenzen zoals die in het gemeentelijk archeologiebeleid zijn aangegeven.

1.7 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK 2 INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de relevante landschappelijke ontwikkeling en huidige bodemkundige situatie beschreven. Tevens wordt ingegaan op de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

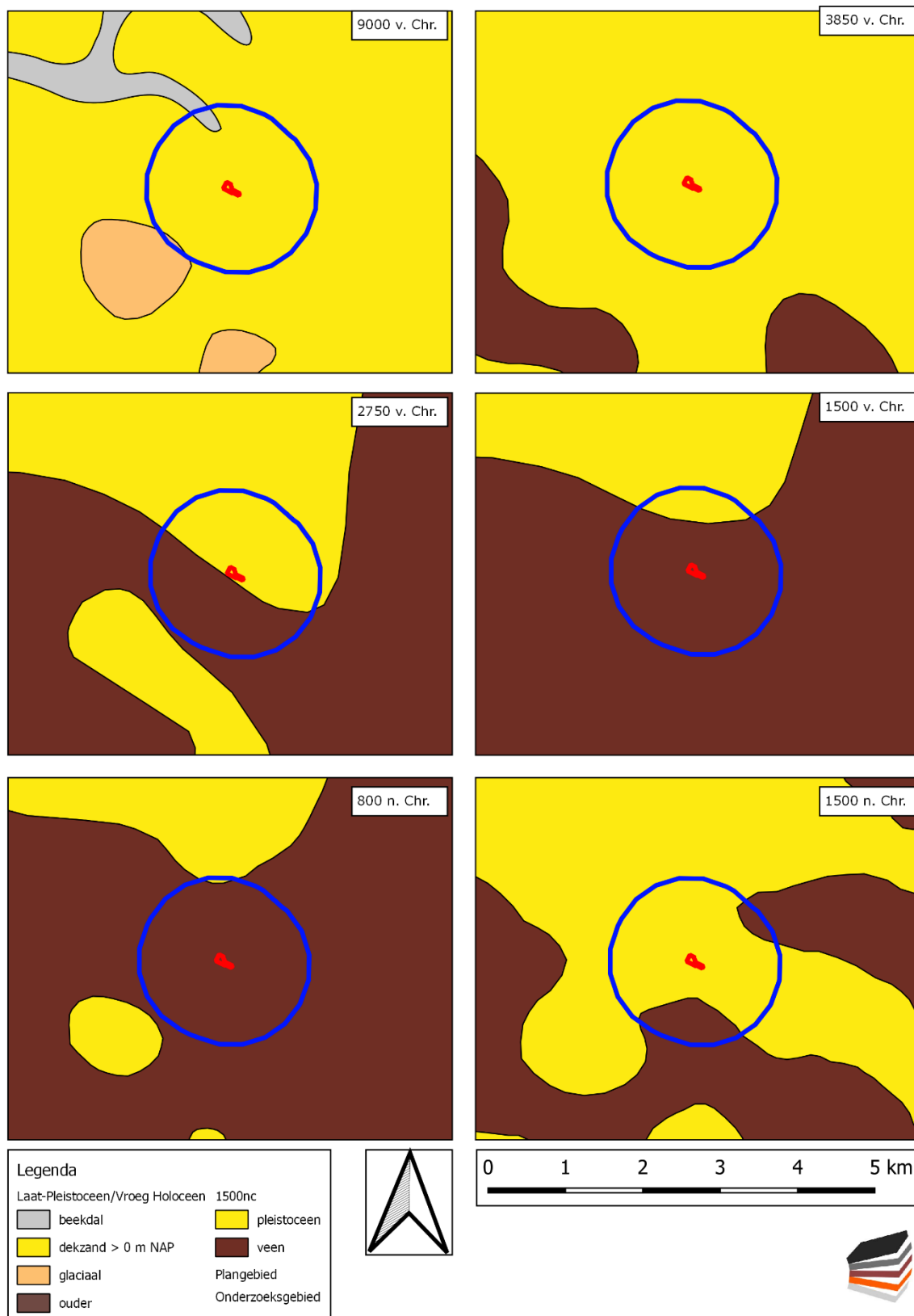
2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Het plangebied ligt in de Gelderse Vallei, een gebied dat overwegend gedurende de voorlaatste ijstijd (Saalien) gevormd is. Gedurende deze ijstijd drong een grote landijstong vanuit noordelijke richting het gebied binnen en schoof daarbij de aanwezige bodemlagen opzij en voor zich uit. Daarbij werden de Veluwe, Utrechtse Heuvelrug en de stuwwallen van het Gooi gevormd. De Gelderse Vallei bleef achter als een laaggelegen gebied. Gedurende de daaropvolgende periode (het Eemien) drong de zee het gebied binnen, waarbij klei- en zandlagen werden afgezet. Tegen het einde van de laatste ijstijd (Weichselien) werden grote hoeveelheden dekzand afzet. Tijdens de huidige warme periode (Holoceen) waterden diverse beken van de rondom hoger gelegen gebieden af in de Gelderse Vallei, waardoor op veel locaties nog fluviaal zand of leem te vinden.

Uit geraadpleegde palaeogeografische kaarten (afbeelding 3) blijkt dat gedurende de laatste ijstijd (het Weichselien, 116.000 – 11.500 voor heden) het plangebied in een dekzandlandschap ligt ten noorden van de stuwwal de Utrechtse Heuvelrug.

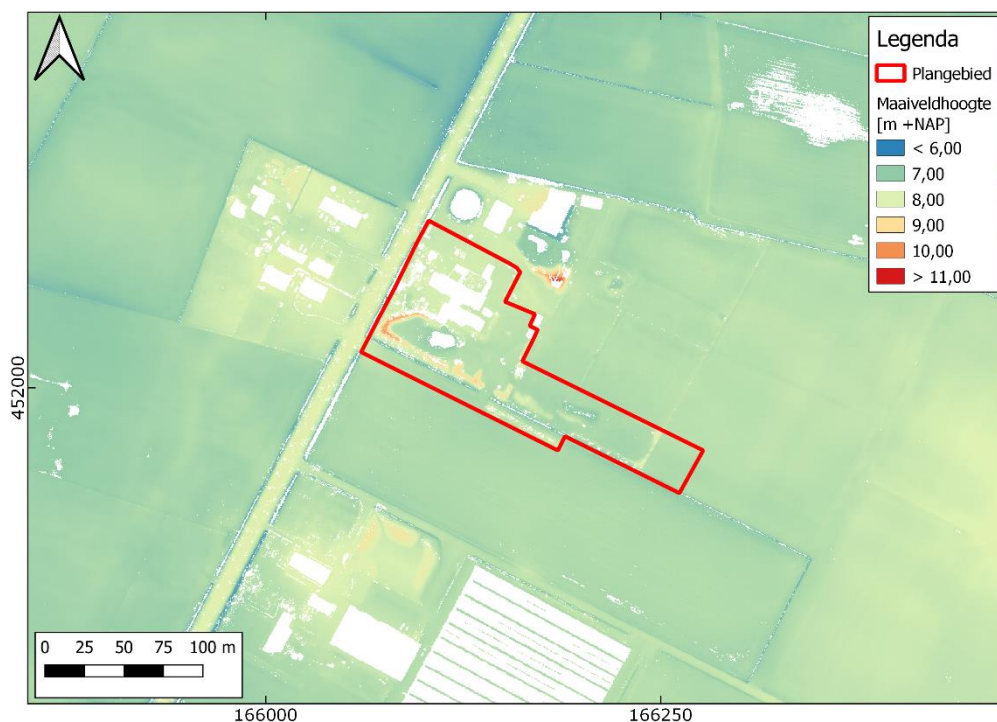
In het Holoceen verbeterde het klimaat waardoor vernatting van het landschap plaats vond. Hierdoor begon vanaf 3850 v. Chr. veengroei op te treden in de omgeving van het plangebied. Tussen 2750 v. Chr. (Laat Neolithicum) en 1500 v. Chr. (Midden Bronstijd) werd het plangebied bedekt met veen. Dit veen kon zich handhaven tot het in de Late Middeleeuwen werd ontgonnen.

Op de geomorfologische kaart (Bijlage 3) ligt het plangebied in een zone van deels verspoelde dekzanden. Verspoelde dekzanden zijn in de laatste fasen van de laatste ijstijd en vroeg Holoceen gevormd. Gedurende deze periode nam de sneeuwmassa veel dekzand op. Tijdens het voorjaar smolt de sneeuw en kwam het dekzand weer vrij, dat daarbij in de relatief lage gebieden werd afgezet. Deze zanden konden naderhand weer verstuiwen. In het verdere onderzoeksgebied liggen laagten ontstaan door afgraving, dekzandruggen en ten zuidwesten een stuwwal.

Afbeelding 3. Paleogeografische ontwikkeling van 9000 voor Chr. – 1500 na Chr. (naar Vos e.a., 2020).

Op het AHN (Actueel Hoogtebestand Nederland), zie bijlage 4, is de stuwwal in het zuidwesten duidelijk zichtbaar en ten zuiden zijn Fort aan de Buursteeg en de Grebbelinie zichtbaar. De rest van het gebied loopt af van oost naar west. Het plangebied, met name het bewoonde deel, ligt op een lichte verhoging in het landschap.

Afbeelding 4. Detailopname van het plangebied op het AHN.

Bodemkundig (bijlage 6) ligt het plangebied voornamelijk op gooreerdgronden met een strook in het zuidwesten op beekerdgronden. Nabij het plangebied liggen venige beekdalgronden. Deze duiden op een natte omgeving. In het omliggende onderzoeksgebied liggen verder hoge zwarte enkeerdgronden, laarpodzolgronden en meerveengronden.

Gooreerdgronden (pZn21) zijn zandgronden die ontstaan in gebieden met een hoge grondwaterstand. Landschappelijk vormen ze de overgang tussen eerdgronden en podzolgronden. De A- horizont is meestal 20-50 cm dik, sterk humeus en donkergekleurd. In top van het onderliggende zand heeft zich een dikke, maar (zeer) zwak ontwikkelde zeer humusarme B-horizont gevormd. Daaronder ligt een meestal grijze of lichtgrijsbruine zeer humusarme C-horizont.

Beekeerdgronden (pZg23) zijn zandgronden die ontstaan in gebieden met een hoog fluctuerende grondwaterstand. De top bestaat uit een humeuze (moerige) laag. Dit eerddek is ontstaan doordat de aangroei van organische stof sneller verloopt dan de afbraak ervan. Eronder ligt dekzand waarin zich geen of een onduidelijke podzol heeft ontwikkeld. In de top komen roestvlekken voor. De aanwezigheid van roestvlekken duidt op een (zeer) slechte ontwatering.

Venige beekdalgronden (ABv) komen vooral voor in Oost-Nederland. In veel beekdalen worden op de laagste delen, in een komvormige laagte of in een verlaten

stroombedding, veengronden en moerige gronden met vaak een lutumrijke, moerige bovengrond aangetroffen. In andere lage gedeelten liggen zavel- en kleigronden of zandgronden al dan niet met een zavel- of een kleidek. Door de afwisseling in het afzettingsmilieu hebben deze gronden een gelaagde profielopbouw van veen, zand, zavel en klei. De wat hogere delen worden ingenomen door beekbeddingen.⁵

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 7 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied.

2.3.2 WAARNEMINGEN

In het onderzoeksgebied is één waarneming bekend.

De waarneming betreft zaakidentificatienummer 3151859100: Op ongeveer 930 m ten westen (Emminkhuizerlaan) is bij afgraving van heide in 1924-25 een oerlaag (roestconcreties) met houtskool en door vuur gebarsten keien, roodbruin zand gevonden, waaruit vuursteen afkomstig is - datering Paleolithicum tot IJzertijd - complextype onbekend.

2.3.3 AMK-TERREINEN

AMK-terreinen (= Archeologische Monumentenkaart) zijn terreinen waarvan bekend is dat zich archeologische resten in de grond bevinden. Het archeologisch belang daarvan is bovendien gewaardeerd. Zo zijn er AMK-terreinen van archeologische waarde en van hoog, zeer hoog archeologisch belang en wettelijk beschermde AMK-terreinen van zeer hoog archeologisch belang.

Binnen het onderzoeksgebied bevinden zich geen AMK-terreinen.

2.3.4 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

Op de gemeentelijke verwachtingskaart (bijlage 5) ligt het westelijke deel van het plangebied in een zone met stuwwalplateaus en dekzandruggen. Dit deel heeft een hoge archeologische verwachting voor prehistorische perioden, Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het overige deel van het plangebied ligt in een zone van welvingen in een laag gelegen dekzandlandschap. Dit deel heeft een middelhoge verwachting voor prehistorische jager-verzamelaars en een lage verwachting voor latere perioden.

2.3.5 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in bijlage 7.

⁵ bron: bodemdata.nl

Op ca. 730 m ten noordoosten van het plangebied heeft BAAC BV een inventariserend booronderzoek uitgevoerd (zaakid. 2116484100). Hier is overwegend een A/C-profiel aangetroffen met de C-horizont bestaande uit verspoelde dekzanden. De locatie van de parkeerplaats en het restaurant is de bodem tot 120 cm tot 160 cm verstoord. Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen en deze worden ook niet verwacht. Vervolgonderzoek werd niet nodig geacht.⁶

Op ca. 640 m ten noordoosten van het plangebied heeft Vestigia BV in 2019 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het tracé van de N224 (zaakid. 4697704100). Het tracé doorkruist zones met middelhoge tot hoge verwachting voor het Laat-Paleolithicum en Mesolithicum en lage tot middelhoge verwachting voor alle andere archeologische perioden. De kans op archeologische resten binnen het bestaande tracé van de N224 wordt klein geacht. Het nieuwe tracé doorkruist de historische kern van Renswoude en overlapt met de begrenzingen van rijksmonumenten Groeperkade, Slaperdijk en coupureafsluiting Slaperdijk. Ook resten van een verdwenen antitankgracht en resten uit de Tweede Wereldoorlog kunnen verwacht worden. Het advies luidde de aanvraag van een monumentenvergunning betreffende de rijksmonumenten en een archeologische begeleiding betreffende antitankgracht. Geen aanvullende vervolgstappen werden nodig geacht zolang werkzaamheden zich beperken tot het bestaande tracé zoals is voorgenomen.⁷

Op ca. 500 m ten noordoosten van het plangebied heeft Transect in 2020 een inventariserend booronderzoek uitgevoerd (zaakid. 4730743100). Dit onderzoek vond plaats op de flank van een dekzandrug met mogelijke esdek, maar uit het booronderzoek bleek dat de ondergrond verstoord te zijn tot ca. 50cm in het oorspronkelijke dekzandpakket. Er is dus een lage verwachting voor het aantreffen van intacte archeologische waarden.⁸

Op ca. 40 m ten westen van het plangebied heeft Econsultancy BV in 2014 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd (zaakid. 2400494100). De bodemopbouw bestaat uit (verspoeld) dekzand. De bodem is verstoord tot minimaal 70cm en maximaal 120 cm -mv. Onder de geroerde laag ligt direct de C-horizont. De verstoorde laag bevatte antropogeen materiaal van de 19^e en 20^e eeuw, verder zijn er geen archeologische indicatoren.⁹

Op ca. 320 m ten westen van het plangebied heeft Greenhouse Advies in 2022 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd (zaakid. 5162595100). De locaties liggen in een dekzandgebied en op of nabij stuwwallen. De kans op de aanwezigheid van een archeologisch sporenniveau is hoog. Deze zal zich 20cm tot 50 cm -mv bevinden. De ingrepen zouden niet meer 30 cm diep gaan, dus slechts de handhaving van een verbod op rooien is aangeraden.¹⁰

Op ca. 490 m ten zuidwesten van het plangebied heeft AWN – Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie in 2020 een opgraving uitgevoerd (zaakid. 4898990100). Verdere informatie is niet bekend in Archis of DANS.

Op ca. 275 m ten zuidoosten van het plangebied heeft Transect in 2017 een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd (zaakid. 4547124100). Uit het vooronderzoek uit bleek dat het plangebied een lage archeologische verwachting heeft als gevolg van hoge mate van verstoring. Er is geadviseerd om het gebied vrij te geven.¹¹

⁶ bron: de Groot, 2006.

⁷ bron: Visser, 2019.

⁸ bron: van der Sande en Rap, 2020.

⁹ bron: ten Broeke, 2014.

¹⁰ bron: Bex, 2022.

¹¹ bron: van Puijenbroek en Verboom-Jansen, 2017.

Op ca. 580 m ten zuidoosten van het plangebied heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2012 een archeologisch bureauonderzoek (zaakid. 2364190100). Verdere informatie is niet bekend in Archis of DANS.

Op ca. 535 m ten zuidoosten van het plangebied heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2013 archeologische proefsleuven gegraven (zaakid. 2401871100). Metaal, hout/houtskool en keramiek uit de Nieuwe Tijd Laat aangetroffen. Verdere informatie is niet bekend in Archis of DANS.

Op ca. 535 m ten zuidoosten van het plangebied heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2014 een archeologische begeleiding uitgevoerd (zaakid. 2418599100). De begeleiding betrof de reconstructiewerkzaamheden van en op Fort aan de Buursteeg.¹² Twee S-kazematten, PAG-stelling en twee stukken loopgraaf, allen uit de mobilisatietijd, zijn aangetroffen. De uitvoerder heeft drie Koch-bunkers aangetroffen.

Op ca. 535 m ten zuidoosten van het plangebied heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2011 een archeologisch bureauonderzoek (zaakid. 2350509100). Verdere informatie is niet bekend in Archis of DANS.

Op ca. 720 m ten zuidoosten van het plangebied heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2014 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd in verband met de herinrichting van het fortterrein van Fort aan de Buursteeg (zaakid. 2466283100). Verdere informatie is niet bekend in Archis of DANS.

Op ca. 880 m ten zuidoosten van het plangebied heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2013 een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd (zaakid. 2427387100). Er gold een middelhoge tot hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische resten uit de periode tot in het Neolithicum. Een gracht rondom het Fort bij de Buursteeg en resten uit de Tweede Wereldoorlog werden verwacht. Uit het veldonderzoek blijkt dat de bodem wijst op een nat landschap en een grotendeels verstoorde C-horizont. Geen archeologische waarden van voor de Tweede Wereldoorlog zouden verstoord worden. Er is een archeologische begeleiding geadviseerd.¹³

Op ca. 840 m ten zuidoosten van het plangebied heeft ADC ArcheoProjecten in 2015 een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd naar aanleiding van een parkeerterrein (zaakid. 2474359100). Op basis van het bureauonderzoek is de archeologische verwachting laag. Er worden geen archeologische resten verwacht en het terrein is vrij gegeven.¹⁴

Op ca. 920 m ten zuidoosten van het plangebied heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2020 een archeologische begeleiding uitgevoerd (zaakid. 4731675100). De bodem bestaat uit dekzand (C-horizont) en in het oostelijk deel de restanten van een B-horizont. Ten westen is de bodem in de top van het dekzand afgegraven/verstoord. De oostelijke insteek van de gracht van het Fort aan de Buursteeg schuin aangesneden waarin keramiek uit de 18^e en 19^e eeuw werd aangetroffen. Het ingravingsniveau is vergraven.¹⁵

Op ca. 990 m ten zuidoosten van het plangebied heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in 2019 een archeologische begeleiding (zaakid. 4710136100). De bodem bestaat uit een recente bouwvoor op een lokaakaanwezige zandige of venige ophogingslaag op een lokaal aanwezig natuurlijke veenlaag op dekzand. Er zijn

¹² Schutte, 2014.

¹³ bron: Holl, 2014.

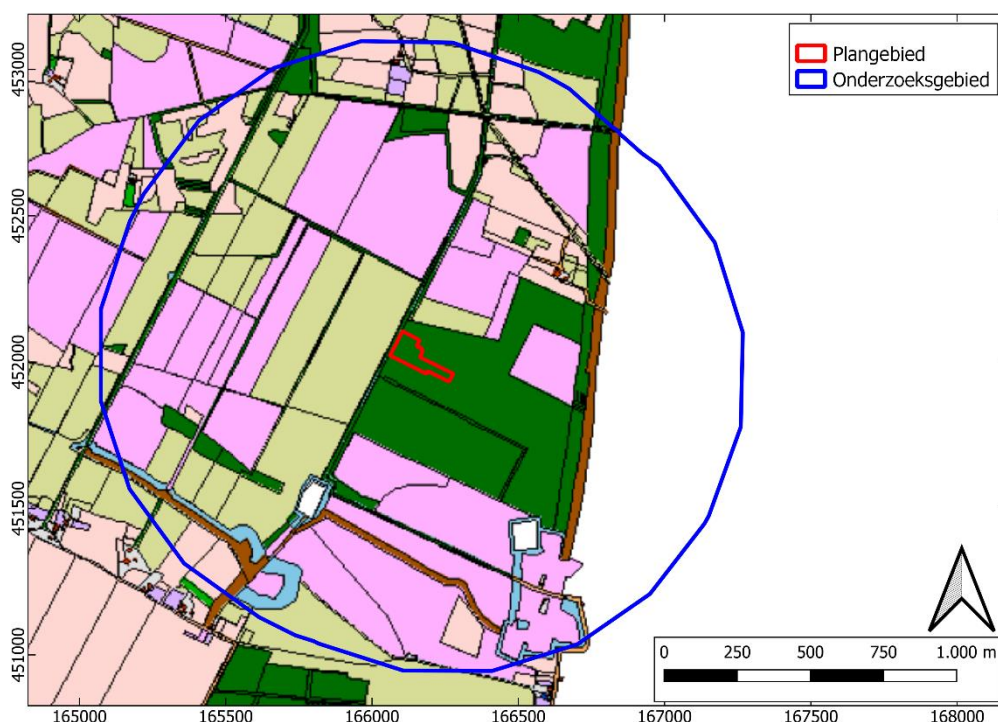
¹⁴ bron: Velthuis, 2015.

¹⁵ bron: Jordanov, 2020.

resten van een bakstenen rioolput en een oud wegdek uit de 19^e eeuw aangetroffen. Het prehistorisch niveau en sporen van de ontginningsfase zijn verstoord. Er dient wel nog rekening gehouden te worden met erfstructuren uit de Nieuwe Tijd vanaf 20 cm -mv.¹⁶

2.4 HISTORIE

Op de eerste kadastrale kaart (circa 1832)¹⁷ is het plangebied en haar omgeving nog onbebouwd (zie onderstaande afbeelding). Het terrein is op de OAT (Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel) aangeduid als bos/opgaand hout. De omgeving bestond voornamelijk uit weideland en heide.

Afbeelding 5. Uitsnede uit de eerste kadastrale kaart, circa 1832. De locatie van het plangebied is rood omlijnd. Beige: bouwland, lichtgroen: weideland, donkergroen: bos/opgaand hout, paars: heide, lichtpaars: tuin; rood met grijs: bebouwing met erf. Bron: hisgis.nl.

Op de topografische kaart van 1850 (zie Afbeelding 6) en 1872 (zie afbeelding 7) is het plangebied onbebouwd en in gebruik als bos. Op de topografische kaart van 1898 (zie afbeelding 8) zijn er paden door het bosgebied te zien. De eerste bewoning in de buurt van het plangebied, aan de overkant van de weg, is te zien op de topografische kaart van 1931 (zie afbeelding 9). De eerste bebouwing op het plangebied zelf verschijnt in op de kaart van 1953 (zie afbeelding 10). Op dit punt is het bosgebied verdwenen. Op de kaart van 1997 en 2009 (zie afbeelding 11 en 12) is te zien dat de bebouwing op het plangebied zich uitbreidt en samenvoegt. Op de

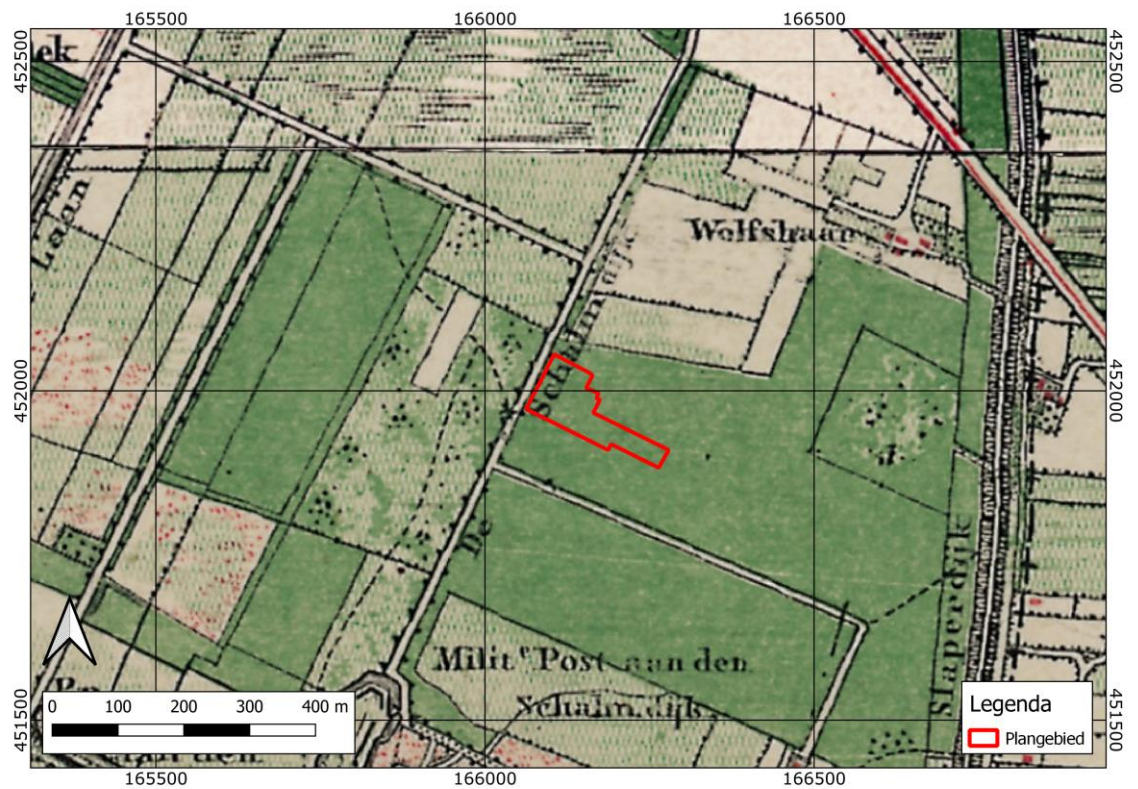
¹⁶ bron: Jordanov, 2019.

¹⁷ bron: hisgis.nl

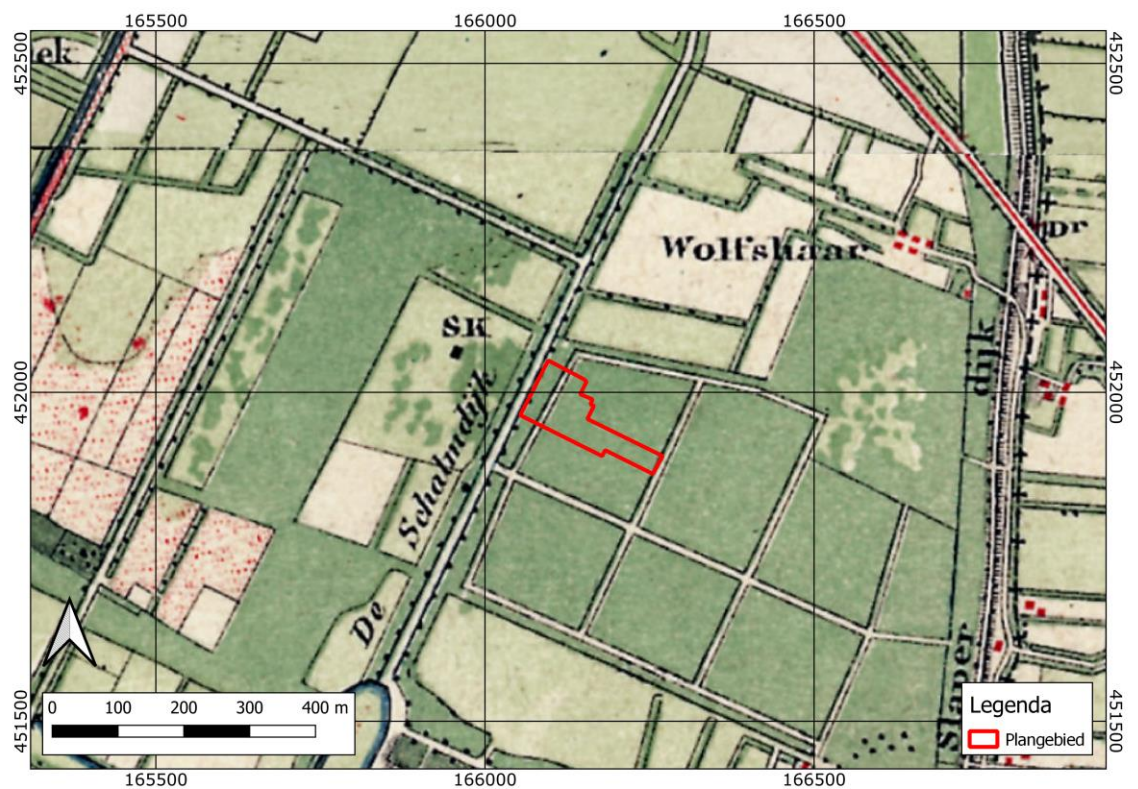
kaart van 2019 (afbeelding 13) is te zien dat de bebouwing in de omgeving zich verder uitbreidt.

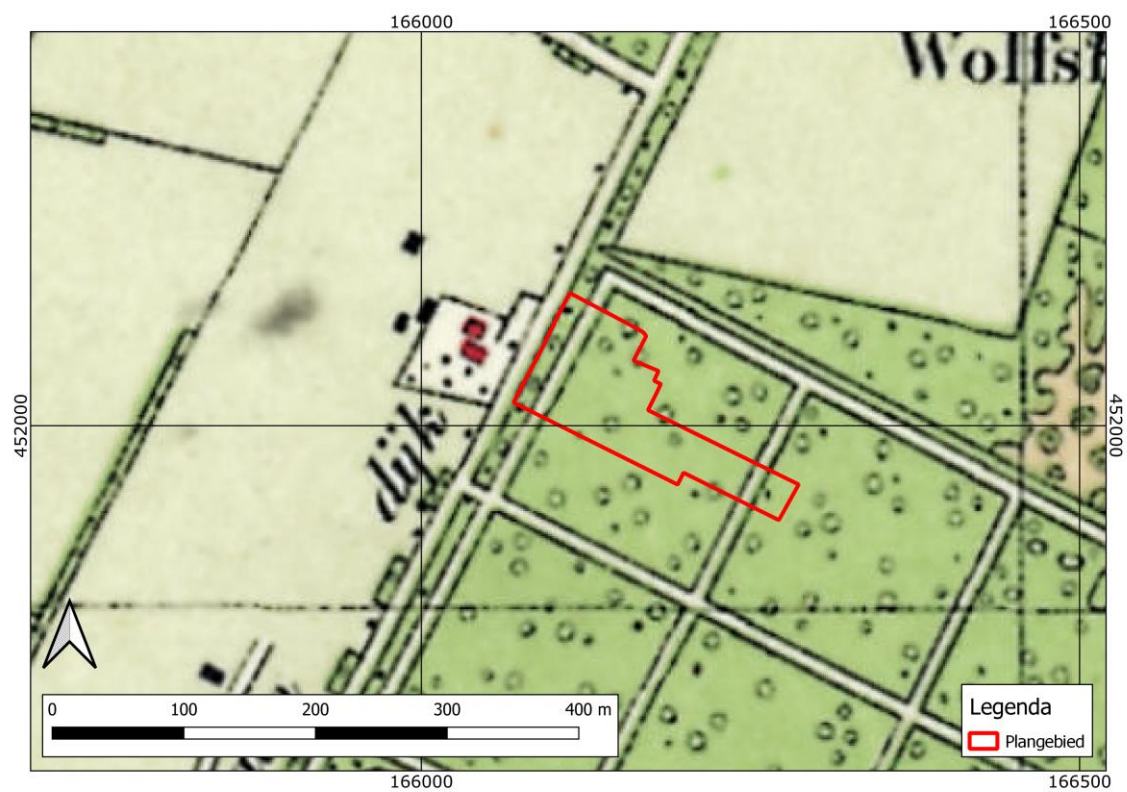
Afbeelding 6. Uitsnede uit de topografische kaart van 1850. Bron: topotijdreis.nl.

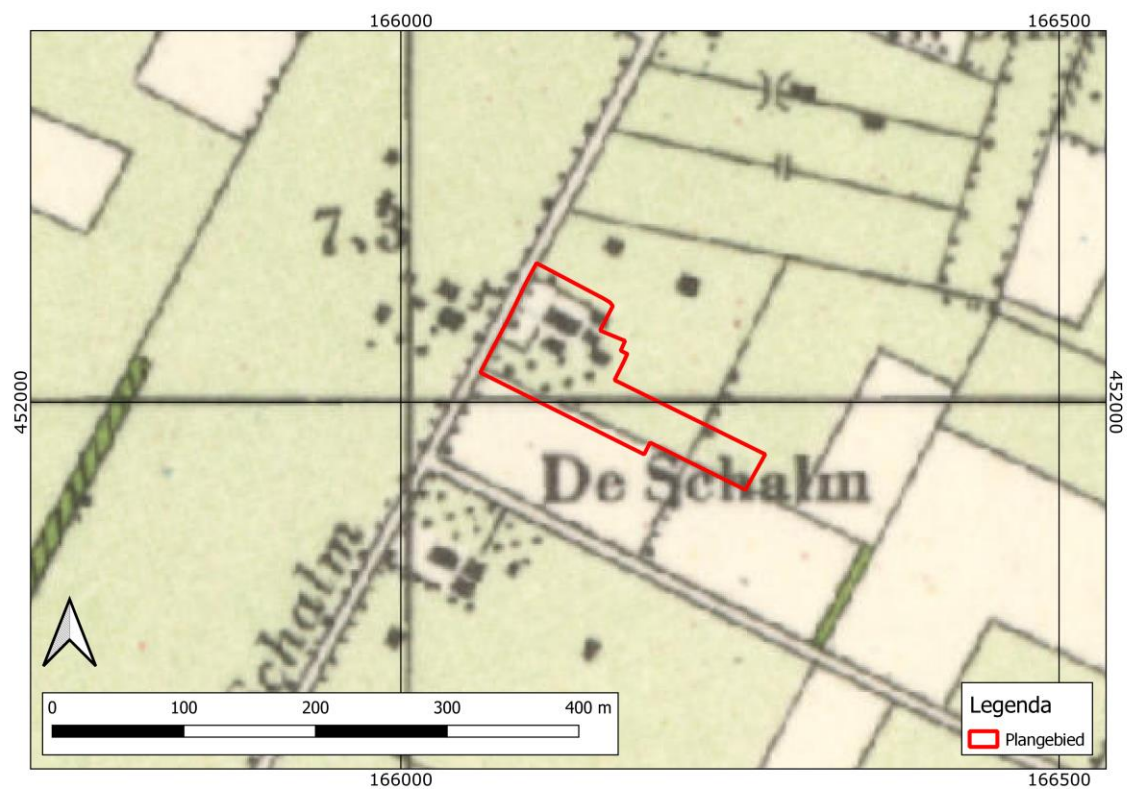
Afbeelding 7. Uitsnede uit de topografische kaart van 1872. Bron: topotijdreis.nl.

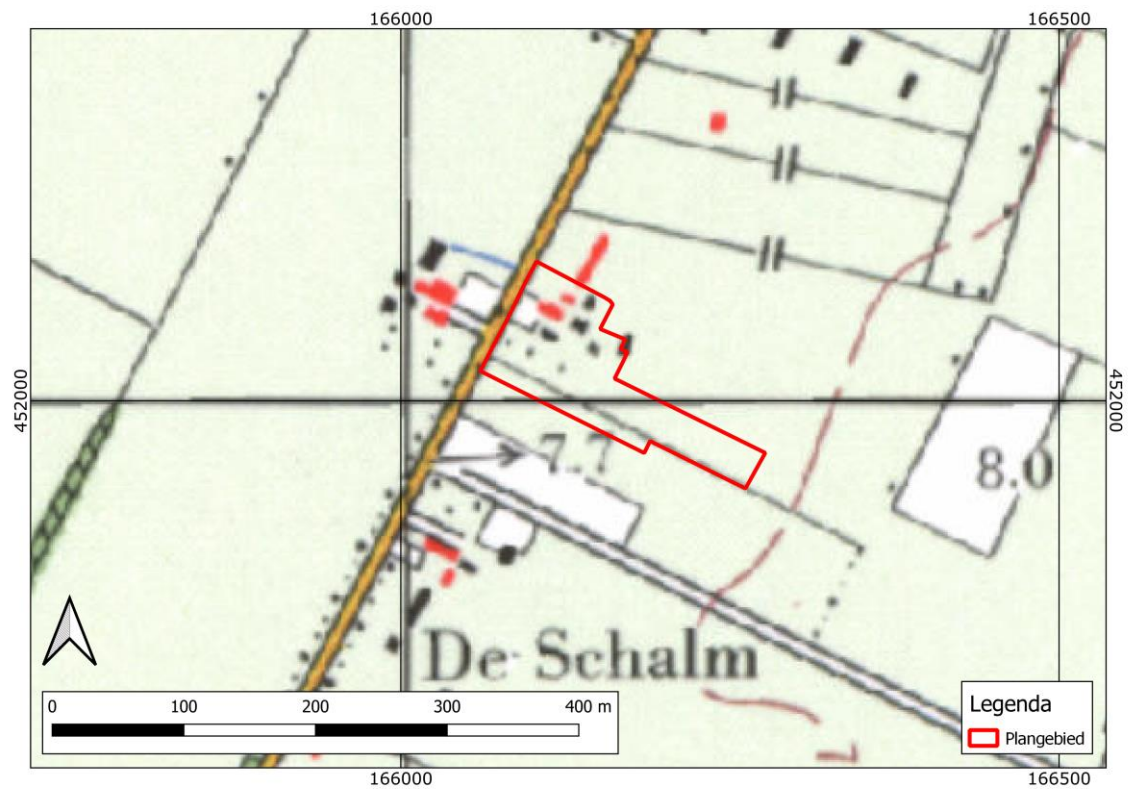
Afbeelding 8. Uitsnede uit de topografische kaart van 1898. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 9. Uitsnede uit de topografische kaart van 1931. Bron: topotijdreis.nl.

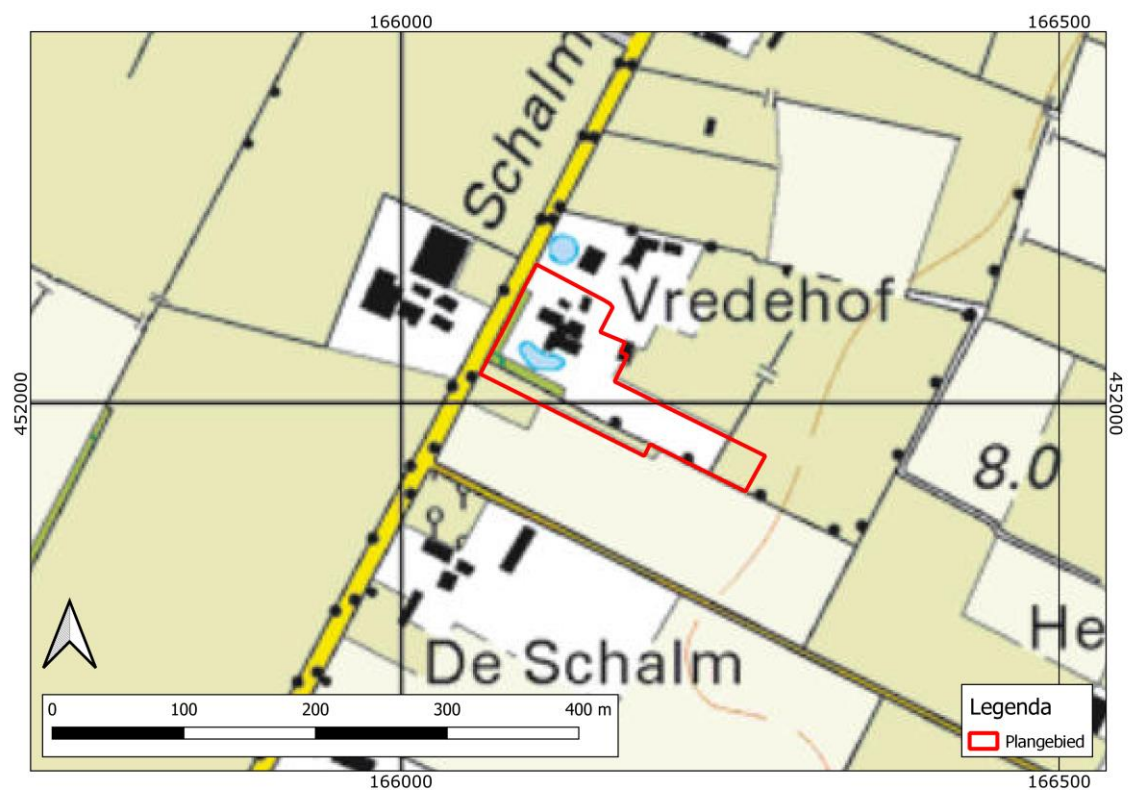
Afbeelding 10. Uitsnede uit de topografische kaart van 1953. Bron: topotijdreis.nl.

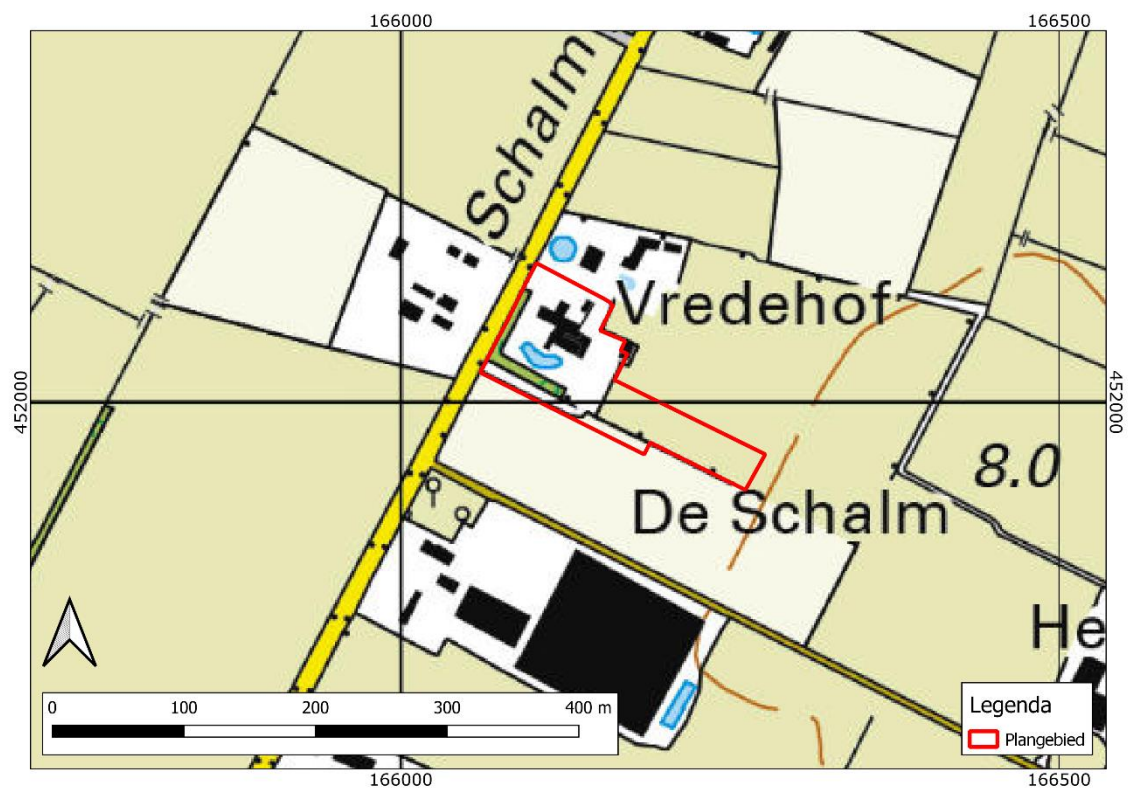
Afbeelding 11. Uitsnede uit de topografische kaart van 1970. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 12. Uitsnede uit de topografische kaart van 1997. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 13. Uitsnede uit de topografische kaart van 2009. Bron: topotijdreis.nl.

Afbeelding 14. Uitsnede uit de topografische kaart van 2019. Bron: topotijdreis.nl.

HOOFDSTUK 3 CONCLUSIE EN VERWACHTINGSMODEL

3.1 CONCLUSIE

Het onderzoek is uitgevoerd conform protocol SIKB KNA 4002.

Op basis van de inventarisatie kan het volgende geconcludeerd worden.

Het plangebied bevindt zich in de Gelderse Vallei, in een dekzandlandschap ten noorden van de Utrechtse Heuvelrug. Op basis van de paleogeografische kaart blijkt dat het plangebied is overgroeid met veen tussen 2750 v. Chr. en 1500 v. Chr. en pas weer in de Late Middeleeuwen ontgonnen werd. Op grond van de bodemkaart ligt het plangebied grotendeels op gooreerdgronden, welke een overgang vormen tussen eerdgronden en podzolgronden en duiden op een natte omgeving. In de omgeving van het plangebied zijn enkele archeologische resten bekend uit het Paleolithicum tot IJzertijd. Resten uit deze periode kunnen ook in het plangebied worden verwacht. In historische tijden (vanaf circa 1832) werd het terrein omschreven als bosgebied. Het plangebied bleef onbebouwd tot halverwege de 20^e eeuw. De verwachting is dat de ontginningen enige bodemverstoringen met zich mee hebben gebracht, maar dat dieper gelegen sporen nog intact zijn.

3.2 VERWACHTINGSMODEL

Het plangebied ligt in een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden die tussen 2750 v. Chr. en 1500 v. Chr. overgroeid zijn met veen. Deze natte omstandigheden waren niet ideaal voor bewoning. Voor archeologische resten uit het Laat-Paleolithicum tot het Neolithicum is een middelhoge verwachting. Gedurende de veenbedekking, de Bronstijd tot de Nieuwe Tijd, is de verwachting op archeologische resten laag. In de Nieuwe Tijd is er geen activiteit bekend tot in de 20^e eeuw en geldt er ook een lage verwachting op archeologische resten.

Eventuele nederzettingen uit de steentijd hebben een omvang van 50 – 200 m² (kleine variant) of 200 – 1000 m² (middelgrote variant). Nederzettingen uit de periode Bronstijd – middeleeuwen hebben meestal een omvang tussen 500 – 2000 m² (huisplaats) of meer dan 8000 m² (dorp).¹⁸

Deze resten liggen in de top van de natuurlijke ondergrond, mogelijk dicht onder het maaiveld onder een bouwvoor of eventuele ophogingslaag. De natuurlijke bodem wordt hier gevormd door dekzand waarin zich een podzol heeft ontwikkeld. Eventuele resten bestaan uit vuursteenstrooiingen (voornamelijk Neolithicum, in

¹⁸ bron: Tol e.a., 2006.

mindere mate Bronstijd en IJzertijd). Daarnaast kan (gefragmenteerd) aardewerk worden verwacht, evenals houtskool, verbrande huttenleem en natuursteen. Vanaf ongeveer de 17^e eeuw is ook baksteen te verwachten (rurale gebieden; in bewoningskernen al eerder). Deze vondstcategorieën bevinden zich aan of in het pleistocene zand, direct onder een bouwvoor. Daarnaast kunnen grondsporen worden verwacht. Het gaat daarbij overwegend om paalkuilen, greppels en afvalkuilen en dergelijke. Deze bevinden zich in de top van de pleistocene ondergrond en kunnen zich tot op grote diepte uitstrekken.

3.3 ADVIES

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek worden archeologische resten verwacht. De geplande bodemingrepen zullen deze resten zeer waarschijnlijk aantasten. We adviseren daarom vervolgonderzoek aan in de vorm van een verkennend booronderzoek. Hierbij worden verspreid over de toegankelijke delen van het plangebied in totaal acht grondboringen gezet. De boringen hebben tot doel het archeologische verwachtingsmodel te toetsen en zonodig aan te vullen. Met dit booronderzoek wordt de bodemopbouw in kaart gebracht. Aangezien de daadwerkelijke bodemopbouw in het plangebied niet precies bekend is, vormt een verkennend booronderzoek de aangewezen onderzoeksmethode. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kunnen kansrijke delen worden geselecteerd voor eventueel vervolgonderzoek, terwijl delen met geen of weinig kansrijke delen van vervolgonderzoek kunnen worden uitgesloten.

De implementatie van dit advies is in handen van de gemeente Renswoude, hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente, de Utrecht Omgevingsdienst.

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

literatuur

Berendsen, H.J.A., 2005 (1997). *Landschappelijk Nederland. De fysisch geografische regio's*. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2008. *De vorming van het land*. Assen.

Bex, J., 2022. *Archeologisch onderzoek kleine landschapselementen Renswoude*. Huissen (GRA-rapport 2022.13).

Borsboom, A.J. en J.W.H.P. Verhagen, 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek. Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Gouda.

Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A*.

Broeke, E.M., 2014. *Archeologisch bureauonderzoek en gecombineerd verkennend en karterend booronderzoek. Schalm 6 te Renswoude in de gemeente Renswoude*. Doetinchem.

Groot, B. de, 2006. *"Renswoude – Arnhemseweg 3". Inventariserend archeologisch veldonderzoek Karterende fase*. 's Hertogenbosch (BAAC-rapport 06.112).

Holl, drs. J., 2014. *Plangebied PHS Veenendaal. Gemeente Veenendaal, Renswoude en Ede Archeologisch vooronderzoek: inventariserend veldonderzoek (verkennend booronderzoek)*. Weesp (RAAP-notitie 4724).

Jordanov, drs. M.S., 2019. *Plangebied Nieuweweg-noord te Veenendaal. Gemeente Veenendaal. Een opgraving, variant archeologische begeleiding*. Weesp (RAAP-rapport 4045).

Jordanov, drs. M.S., 2020. *Plangebied Nieuweweg-Noord, Fase 2 te Veenendaal. Gemeente Veenendaal. Een opgraving, variant archeologische begeleiding*. Weesp (Raap-rapport 4511).

Mulder, E.F.J. de., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.

Puijenbroek, F.P.J. van MSc en M. Verboom-Jansen MSc, 2017. *Renswoude, De Schalm 7. Gemeente Renswoude (UT). Een Archeologisch Bureauonderzoek (BO) en inventariserend Veldonderzoek (IVO), verkennende fase*. Utrecht (Transect-rapport 1283).

Ruimtelijke onderbouwing herontwikkeling Schalm 5 Renswoude.

Sande, F.A. van der en J. Rap, 2020. *Transect-rapport 2338: Renswoude, Arnhemseweg 6. Gemeente Renswoude (UT). Archeologisch bureauonderzoek (BO) en inventariserend Veldonderzoek (IVO), verkennende fase.* Nieuwegein (Transect-rapport 2338).

Schutte, I.A., 2014: *Plangebied Fort aan de Buursteeg, gemeente Renswoude; een archeologische begeleiding.* RAAP-rapport 2826.

Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen en M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2.* SIKB

Velthuis, I.M.J., 2015. *Klompersteeg, Ederveen, Gemeente Ede. Een Bureauonderzoek.* Amersfoort (ADC-rapport 3852).

Visser, C.A., 2019. *Archeologisch vooronderzoek in het kader van de reconstructie van en het groot onderhoud aan de N224, gemeente Renswoude. Ruimtelijk advies op basis van bureauonderzoek.* Amersfoort (Vestigia rapport V1785).

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.boorstaten.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

www.grondwatertools.nl

www.kadastralekaart.com

www.bodemdata.nl

Gebruikte kaarten

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 20-12-2022

Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 20-12-2022

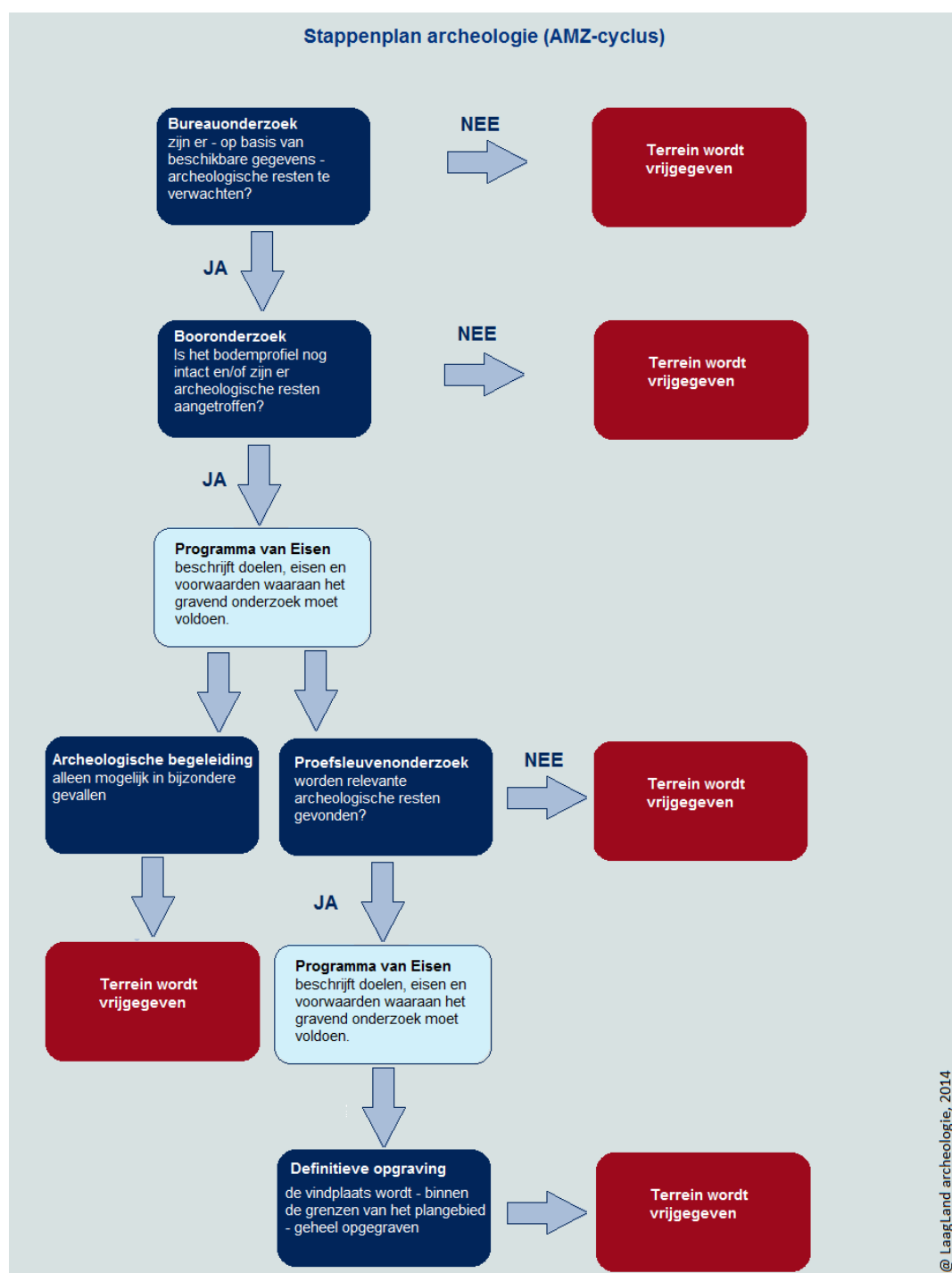
Gemeentelijke Verwachtingskaart. Bron: gemeente Renswoude. Geraadpleegd op 6-12-2022

Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 20-12-2022

Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans, 2018. *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu.* Amsterdam. Op 21 juli 2017 gedownload van www.archeologieinnederland.nl

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 24-11-2022

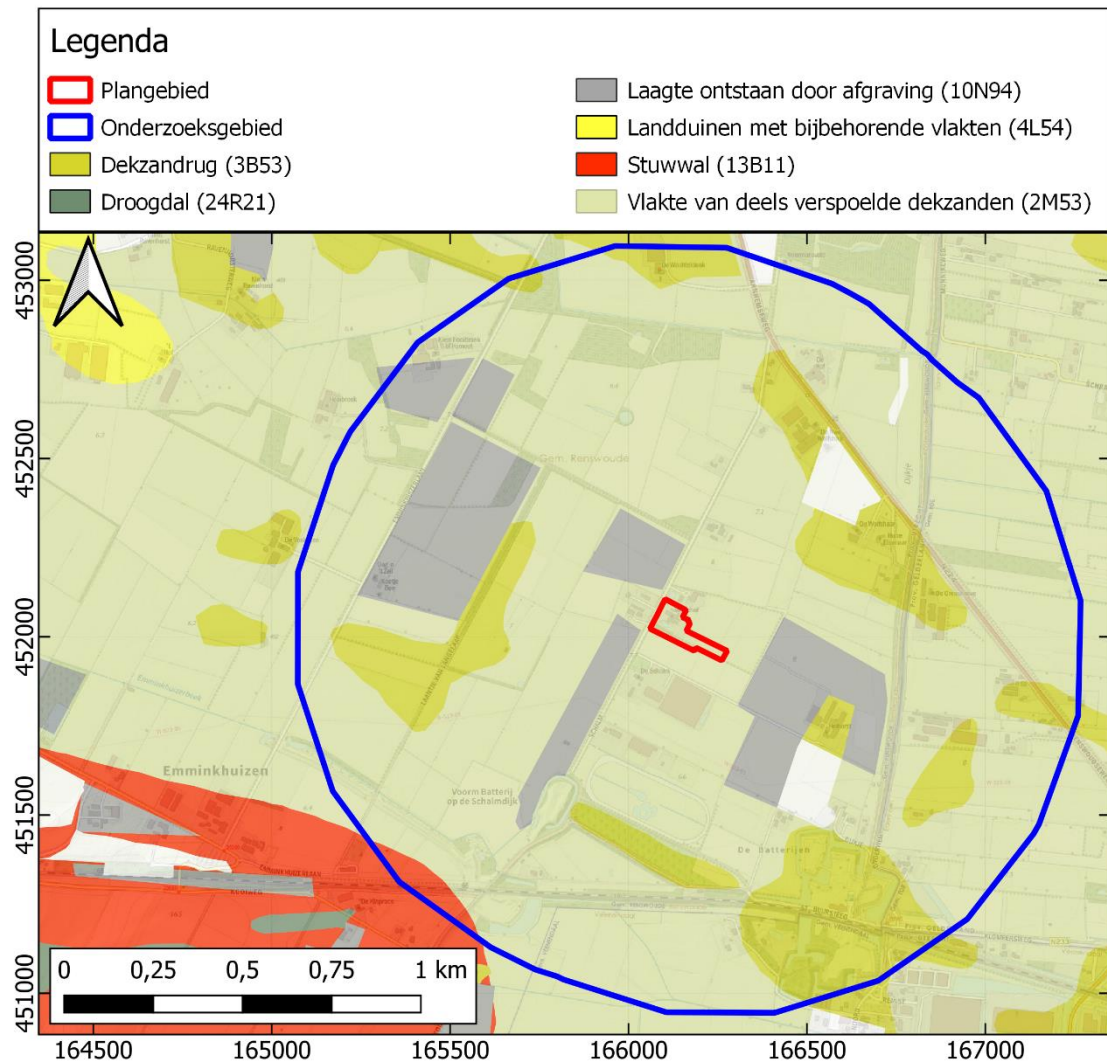
BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

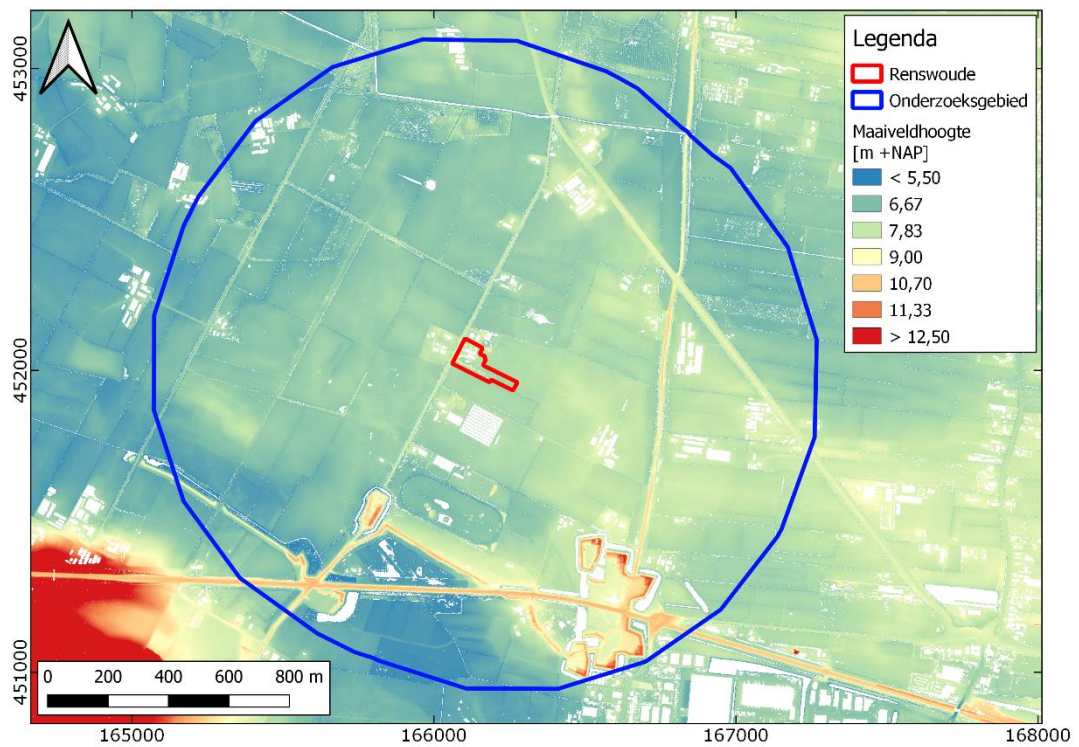
BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden			Datering	
Nieuwe tijd		C	-1795	
		B		-1650
		A		-1500
Middeleeuwen		Laat	-1250	
		Vol	-1050	
		vroeg	Ottoons	-900
			Karolingisch	-725
			Merovingisch	-450
Romeinse tijd		Laat	-270	
		Midden	-70 na Chr.	
		Vroeg	-15 voor Chr.	
Prehistorie	Ijzertijd	Laat	-250	
		Midden	-500	
		Vroeg	-800	
	Bronstijd	Laat	-1100	
		Midden	-1800	
		Vroeg	-2000	
	Neolithicum	Laat	-2850	
		Midden	-4200	
		Vroeg	-4900/5300	
	Mesolithicum	Laat	-6450	
		Midden	-8640	
		Vroeg	-9700	
	Paleolithicum	Jong	-35.000	
		Midden	-250.000	
		Oud		
@ Laagland Archeologie, 2014				

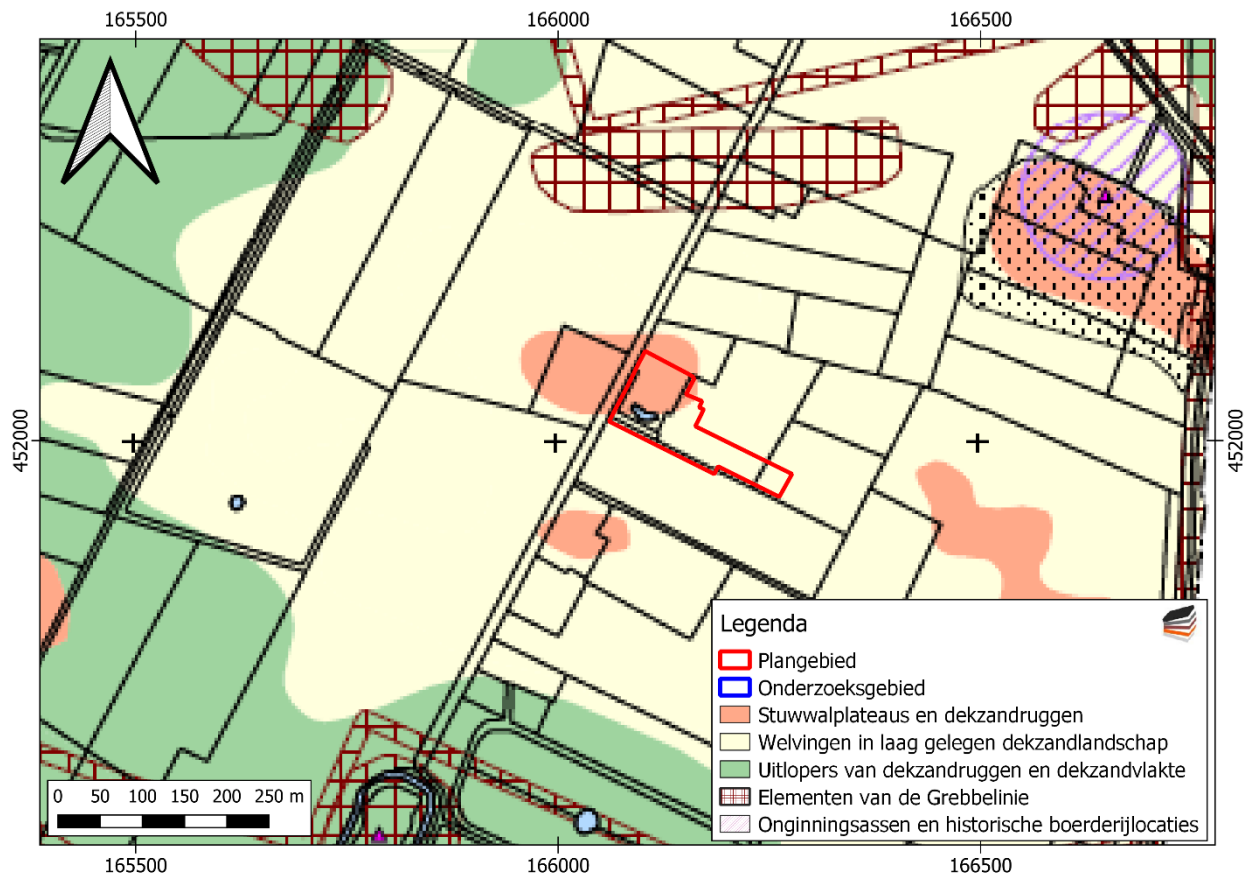
BIJLAGE 3 GEOMORFOLOGISCHE KAART

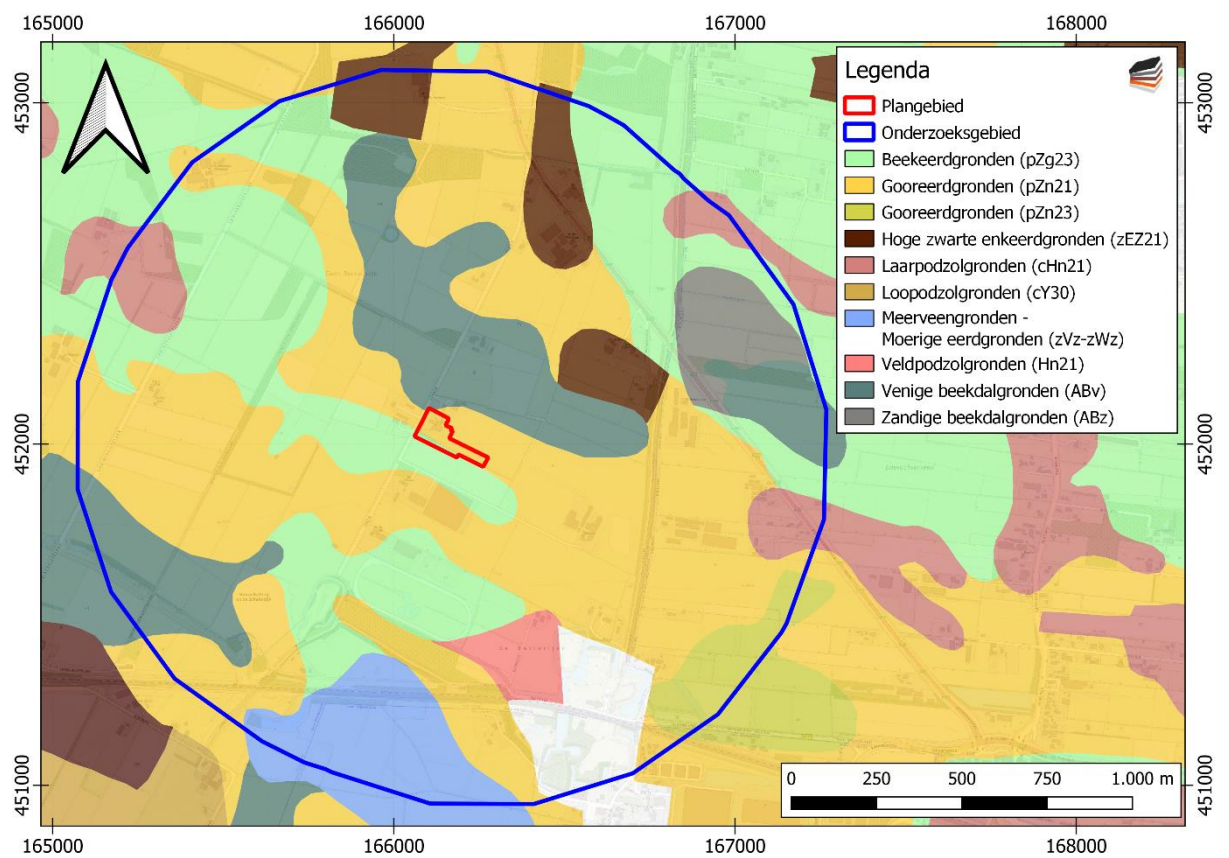
BIJLAGE 4 ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND

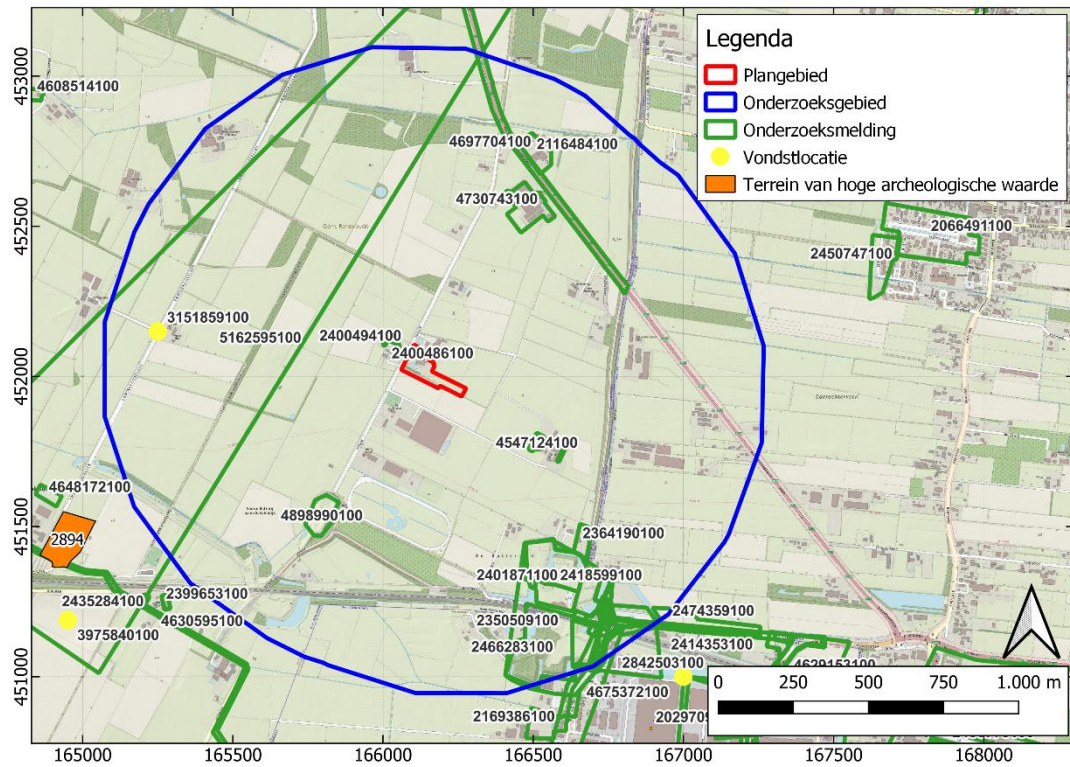
BIJLAGE 5 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART

BIJLAGE 6 BODEMKAART

BIJLAGE 7 WAARNEMINGEN, AMK- TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN

BIJLAGE 8 VERKLARENDE

WOORDENLIJST

AMK-terreinen - De AMK (Archeologische Monumentenkaart) is een bestand van alle bekende, behoudenswaardige archeologische terreinen in Nederland. Op de kaart staan terreinen van archeologische, hoge archeologische en zeer hoge archeologische waarde (al dan niet wettelijk beschermd) aangegeven. De AMK wordt niet meer geactualiseerd.

Bleek - een bleek (of bleekweide) is een grasveld dat vroeger door huishoudens gebruikt werd om linnen te bleken na het wassen ervan. In oude teksten is in 1520 voor het eerst sprake van een veld om was te bleken. De bleek als zodanig werd nog tot in de vorige eeuw gebruikt.

Bronstijd - In de Bronstijd (2.000 – 800 voor Chr.) werden voor het eerst voorwerpen van brons – een legering van koper en tin – gemaakt, hoewel vuursteen nog steeds breed toegepast werd. Aardewerk uit deze periode is meestal zeldzaam en van slechte kwaliteit ('hondebrokaardewerk'). Waarschijnlijk werden veel tradities en gebruiken uit het Neolithicum in deze periode voortgezet, waaronder aanvankelijk het gebruik overledenen in grafheuvels bij te zetten. Later, rond 1.200 voor Chr. werd begraving vervangen door crematies, die in urnenvelden en soms ook in oudere grafheuvels werden bijgezet.

Eemien - een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 126 – 116 duizend jaar geleden. Het Eemien is een relatief warme periode tussen de laatste en voorlaatste ijstijd, vergelijkbaar met de huidige warme periode (Holoceen).

Es - een es (enk, eng) is een areaal bouwland dat door meerdere grondgebruikers wordt gebruikt. Een es is ruimtelijk begrensd en als zodanig herkenbaar, maar de individuele percelen zijn niet gescheiden door duidelijk herkenbare grenzen.

IJzertijd - In de IJzertijd (800 – 12 voor Chr.) werden de eerste ijzeren voorwerpen gemaakt. IJzer was harder dan brons en ijzererts was veel breder beschikbaar dan de grondstoffen voor brons (koper en tin). Het winnen en smeden van ijzer vereiste echter veel kunde en kennis. Naast aardewerk worden vanaf deze periode soms resten van ijzerovontjes gevonden of afval dat is ontstaan bij ijzerwinning. Op de hogere zandgronden kwamen *celtic fields* (raatakkers) tot ontwikkeling. Dit waren akkercomplexen die zich soms tot over een groot gebied konden uitstrekken en gekenmerkt werden door relatief kleine akkertjes die omgeven werden door raatvormige wallen. Men woonde temidden van de akkers. Ten opzichte van de voorgaande en latere perioden werden vaak nattere gronden opgezocht. Vanaf de IJzertijd ook werden de zeekleigebieden in gebruik genomen.

Mesolithicum - Het Mesolithicum (8.800 – 4.900 voor Chr.) begon tijdens het begin van het Holoceen. De gemiddelde temperatuur steeg. Vegetatie ontwikkelde zich sterk en de variatie in flora en fauna nam toe. De mens trok als jager/verzamelaar door het land. Materiële resten uit deze periode worden gekenmerkt door kleine vuursteenvoorwerpen (microlithen).

Middeleeuwen - De Middeleeuwen duurden van 450 – 1500 na Chr. Over de periode vlak na het definitieve vertrek van de Romeinen uit Nederland is weinig bekend. Tot op heden zijn relatief weinig vindplaatsen uit deze periode aangetroffen. Er zijn sterke vermoedens dat resten uit deze periode voor een belangrijk deel onder de huidige oude stads- en dorpskernen en oude akkercomplexen liggen. Vanaf ongeveer de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is sprake van een min of meer centraal gezag. De maatschappij raakt gefeodaliseerd. In deze periode werd een begin gemaakt met de ontginning van veen, heide en bos.

Neolithicum - Het Neolithicum (5.300 – 2.000 voor Chr.) wordt gekenmerkt door een overschakeling van jagen/verzamelen naar landbouw en veeteelt. De mens ging zich op een min of meer vaste locatie vestigen. Aanvankelijk werd daarnaast nog gejaagd en verzameld, maar meer en meer werd de mens agrariër. Doordat men zich op een locatie kon vestigen, namen de materiële bezittingen sterk toe. Men bouwde boerderijen en andere constructies en creëerde voorwerpen van aardewerk en geslepen steen. De bevolking kon groeien en de samenlevingen werden complexer. Uit deze periode zijn hunebedden en grafvelden/-heuvels bekend.

Paleolithicum - Gedurende het Paleolithicum (300.000 – 8.800 voor Chr.) is Nederland wel bezocht door de mens (*Homo Sapiens Sapiens* en *Homo Sapiens Neanderthalensis*) gedurende de warmere perioden. Sporen zijn echter schaars en vaak verstoord. De mens trok destijds als jager/verzamelaar rond in kleine groepen. Afhankelijk van het seizoen en aanwezige voedselbronnen werden steeds wisselende, tijdelijke kampementen bewoond.

Pleistoceen - Het Pleistoceen is een geologisch tijdvak binnen het Quartair, van ongeveer 2 miljoen tot 10 duizend jaar geleden. In deze periode vond een afwisseling van ijstijden (stadialen) en warme perioden (interstadialen) plaats. Het Pleistoceen eindigde met de komst van het Holoceen.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) – De RCE is een onderdeel van het ministerie van OCW. Het voert wet- en regelgeving uit, ontwikkelt kennis en geeft advies over rijksmonumenten, landschap & omgeving, archeologie en roerend erfgoed.

Saalien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 236 – 126 duizend jaar geleden. Het Saalien was de voorlaatste ijstijd (voorlaatste glaciaal). Gedurende deze periode kwam het landijs tot in Midden-Nederland.

Stuwwallen - de stuwwallen zijn in de loop van de voorlaatste ijstijd (Saalien, 238 – 126 duizend jaar geleden) gevormd. Gedurende deze ijstijd waren grote delen van Nederland bedekt met landijs. Het gewicht van het ijspakket, dat vele honderden meters dik kon zijn, perste oudere afzettingen onder het ijs weg. Aan de voor- en zijkanten van gletsjertongen ontstonden hierdoor opgestuwde heuvels. De stuwwal kenmerkt zich door een patroon van min of meer evenwijdig lopende dagzomen, die soms door een overschuivingsvlak worden gescheiden.

Weichselien – een geologische periode in het Pleistoceen die duurde van 116 – 11,7 duizend jaar geleden. Het Weichselien is de laatste ijstijd (glaciaal) die we in Nederland gehad hebben. Het landijs bereikte de Nederlandse grenzen niet, maar wel was de bodem van grote delen permanent bevroren (permafrost).